

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

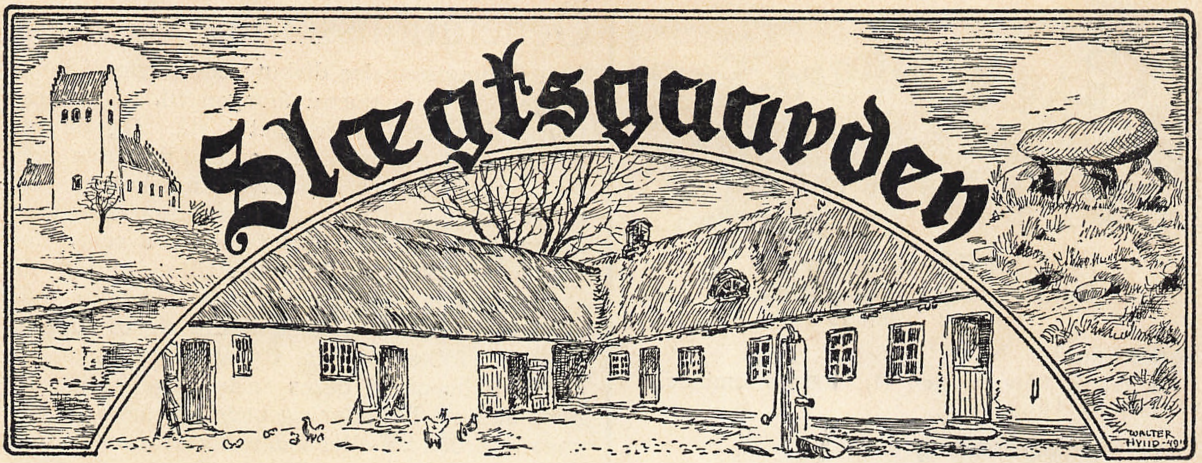
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Februar 1977

Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden

Nr. 206 - 36. årgang

DANMARKS HELLIGKILDER

Tofte kilde ved Tibirke Kirke - Nov. 76

(Læs side 6
om registreringen af
Danmarks
Helligkilder)

**Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening**
oprettet 5. juli 1941

Redaktion:

Hans Hvild, Fåredammen 11, 5300 Kerteminde,
tlf. (09) 32 14 61.

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Fru Inger Hansen, Gassehaven 56, 2840 Holte,
tlf. (02) 80 25 37. Postgiro sr. 8 08 31 42.

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersenens Boulevard 4
(2. sal t. v.), 1553 København V, tlf. (01) 11 67 20
Ledere: Arkivarerne P. K. Hofmansen og
Annalise Alstrøm, tlf. (01) ØBRO 95 64. (Træffes
på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14—16 el. eft. aft.)

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Rosenvængets
Sideallé 8, 2100 København Ø, tlf. (01) ØBRO 30
og (01) ØBRO 50(00).

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Chr. R. Christensen,
(R) Badstrup, 5484 Uggerslev, tlf. (09) 85 11 49.
Næstformand: Gårdejer Einer Petersen, Kikhavn,
3390 Hundested, tlf. (03) 33 71 49.
Gårdejer Jens Skau, (R), Nygård, 6533 Øster Lindet,
tlf. (04) 84 62 03.
Gårdejer Jørgen Skovsen, „Skoven“, Asdal,
9950 Hirtshals, tlf. (08) 97 11 66.
Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund,
5350 Rynkeby, tlf. (09) 39 13 17.
Formand for bladudvalget.
Hofjærgermester Cederfeld de Simonsen, Erholm,
5560 Årup, tlf. (09) 43 10 91 (helst kl. 9-10).
Gårdejer Børge K. Fjordside, Skalstrup,
7570 Vemb, tlf. (07) 88 40 94.
Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling,
tlf. (07) 58 19 11
Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden,
3740 Svaneke, tlf. (03) 99 65 35.
Gårdejer N. Sehested, Holmstol, 8883 Gjern,
tlf. (06) 87 50 19.
Gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard,
8991 Spentrup, tlf. (06) 47 70 87.
Gårdejer Holger Buch Juul, Jægergaarden, Høllund,
7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.
Gårdejer Erik Strange, Øverup, 4800 Nykøbing F.,
tlf. (03) 83 92 12. — Formand for arkivudvalget.
Gårdejer Jens P. Petersen, Farendløse,
4100 Ringsted, tlf. (03) 64 00 24.
Gårdejer Peder Møller Frifelt, Frifeltgaard,
6870 Ølgod, tlf. (05) 24 30 87.

De tre førstnævnte udgør landsbestyrelsens
forretningsudvalg.

Bladet er medlem af
DANSK Fagpresseforening.

Generationsskiftet

I en radioudsendelse diskuterede nogle af landbrugets førende mænd årsagen til, at generationsskiftet næsten er gået i stå. Og de var enige om, at den primære, omend ikke den eneste årsag dertil, er kapitalvindingsskatten. De ældre landmænd kan eller tør simpelthen ikke sælge deres gårde af frygt for de byrder, der bliver lagt på dem. I mange tilfælde kan de simpelthen ikke skaffe sig ordentlig bolig, når skatten er betalt, endsiges skaffe sig et supplement til folkepenionen. Og så foretrækker de at blive boende i deres sædvanlige bolig, og hvor de også befinder sig bedst, medens de forpagter jorden ud eller lader den drive med maskinstation. Og i alle tilfælde betyder det tomme lader og tomme stalde, mere eller mindre i forfald, medens den ungdom, der gerne vil have fat, og som er i stand til at udvide og modernisere produktionen holdes ude og tvinges til at søge andre erhverv.

Resultatet kender vi. Den landbrugsproduktion, der har en så stor bæredygtighed for landets økonomi, stagnerer og får slet ikke den udvidelse, som den kunne og burde have.

Hvordan de unge klarer sig, der må siges farvel til, er et kapitel for sig. Nogle af dem baner sig nye veje og får forhåbentlig et nyt livsindhold, selvom det ikke er, hvad de havde drømt om eller uddannet sig til, men for landet som helhed er det en katastrofe af rang.

Men når den primære årsag til ulykken er landets egen skyld, kan man så ikke få fernet den helt urimelige byrde på generationsskiftet? Alle kræfter bør sættes ind i kampen herfor.

C. R. C.

Slagordenes betydning

De politiske slagord har stundom haft en overordentlig stor betydning. Endnu huskes det berømte slagord fra trediverne „Stauning eller kaos“, der gav Socialdemokratiet en styrke, som det aldrig har haft, hverken før eller siden. Ved at forme en sætning så rammende, at den gik lige ind i folk opnåede man at præge hele stemningen. Senere er der kommet mange til af den slags, uden at de er blevet stående. I de sidste dage er der imidlertid kommet et par stykker, som har gjort et meget stærkt indtryk på mig.

I sidste nummer af Slægtsgaarden brugte Jens P. Petersen som overskrift for en artikel ordene „EF — vor redning“. Klart og sandt. I 1974 betalte EF's Landbrugsfond FEOGA dansk landbrug 2,3 milliarder, i 1975 2,9 og i 1976 3,8 milliarder, medens Danmarks bidrag til EF kun var 1,2 milliarder. — Man spørger: Hvilke eksistensmuligheder havde Danmark og navnlig dansk landbrug haft uden disse ordninger?

Et andet af tidens slagord er lige så fyndigt:
Atomkraft?
Ja!
Hvad ellers?

Man behøver vist ikke at sige mere.

C. R. C.

Staten er ikke egnet til at være godsejer

AF GORM BENZON

Der er vældigt røre om de fynske herregårde i denne tid; Sandholt Slot skal udstykkes i ejerlejligheder, og Hollufgaard synes at kunne se en fremtid i møde med golfbane på en del af jorderne og hovedbygningen som klubhus. — Storbyen Odense er ved at sluge den.

Sandholt-projektet kan man kun hilse med tilfredshed: Slottet hører til de største i privat eje herhjemme og med de ca. 630 tønder land, der resterer af tilliggendet, har ejeren ingen økonomisk mulighed for at holde slottet ved lige endsige bebo det. Man har da også gennem tiderne måttet udleje det vældige firfløjede kompleks til forskellige formål. Engang tjente det som CF-kaserne.

Hvis ejerlejlighed-ideen viser sig realiserbar, vil en række mennesker kunne få en herskabelig beboelse i et historisk hus med indtil flere spøgelser og beliggende i skønne omgivelser. — Hvad mere kan man forlange? Slottet bliver atter møbleret, der kommer liv i sale, stuer og korridorer. Det lader endog til, at opdelingen i ejerlejligheder kan ske, uden at den oprindelige rumfordeling forstyrres alt for stærkt.

Således vil Sandholt Slot måske omsider kunne se en tryggere fremtid i møde, og — hvad der er væsentligt — det vedbliver at tjene sit egentlige formål, der er at være privat beboelse.

Hollufgård

Derimod må man med bestyrtelse se, hvordan Hollufgaard nu skal spoleres helt hen i vejret. Der er åbenbart stadig folk herhjemme, der har det med herregårde, som trolden, når han lugter kristenblod: »Hu ha, den må vi have splittet og ødelagt!«

I 1961 købte staten Hollufgaard af godsejer fru Edith Hansen. Ifølge planerne skulle Landbohøjskolen flyttes derud. Det var fru Hansens ønske at sikre Hollufgaard så godt, som det overhovedet lod sig gøre, og da stedet, når det kom til at rumme Landbohøjskolen ville gå en tryk fremtid i møde, solgte hun for kun 5¹/₄ million, selv om hun havde et privat bud, der var ganske væsentligt højere. Her ville køberen imidlertid ikke garantere, at han lod tilliggendet forblive samlet. Det var meningen, at hovedbygningen skulle fungere som professorbolig eller som repræsentationshus.

Som bekendt kom Landbohøjskolen ikke til Hollufgaard, og man kan derfor sige, at staten i grunden købte så billigt på et falsk grundlag. Man har siden syslet med forskellige planer — nusidst altså at gøre stedet til et golfparadis. Siden vil jorden antagelig yderligere blive opsplittet af vejgennemførsler.

Slides ned på rekordtid

Bevares: Man har søgt at udleje hovedbygningen til private, hvilket imidlertid ikke har ladet sig gøre. Det er naturligvis trist, men det er sin sag at flytte ind på en hovedbygning i tider, da det dels er vanskeligt at få hjælp, og da dels udgiften til en sådan ikke kan fratrækkes på selvangivelsen, fordi den går til at holde en privat bolig. Det siger sig selv, at denne ordning er tåbelig, for den medfører, at vore fredede bygninger ikke bliver vedligeholdt i det daglige og derfor hurtigt kommer i forfald.

Men nok om det: Nu skal golfklubbens mellem 400 og 500 medlemmer færdes på Jørgen Marsviins lille pyntelige slot fra 1577, selv om enhver ved, at så gamle huse ikke kan tåle en så intensiv brug. De slides ned på rekordtid.

Og hvor stor er Hollufgaards værdi da som bygningsmonument?

Man kan uden overdivelse sige, at den er ganske overordentlig stor, eftersom vi herhjemme overhovedet ikke har noget sidestykke til den. Da den i sin tid rejstes, prangede den til gårdsiden med tre store tårne og til havesiden med to turretter — små hængetårne — og to karnapper. Gavlene var med festlige renæssancesvejf. Hollufgaard var — sammen med Hørsholm Slot — ubetinget Danmarks tårnrigeste enkelthus, og selv om karnapper og turretter forsvandt ved en meget uheldig restaurering i 1829, er Hollufgaard med de tre bastante tårne imod gårdsiden stadig noget enestående. Indendørs kan huset opvise den originale ruminddeling fra renæssancen i stueetagen — også et særsyn — og de hvælvede rum hører til de ypperligste, som vort land kan opvise. Arkitekten menes at have været Peter de Dunker.

Uden iøvrigt at have en smule imod det udmærkede golfspil, kan man vist roligt sige, at det påtænkte projekt ikke netop er sagen.

Det er uendelig trist med den slags bassaraller: Vore fredningsmyndigheder er jo netop nu i så høj grad interesserede i at skaffe sig større indflydelse på vore herregårde og herregårdsmiljøerne, at få fredet interiører osv. — Og så har vi her en herregård, som staten ejer, og som den netop kunne sikre på en værdig og rimelig måde, så meget mere som der er den jord til, der behøves, og hovedbygningen er af rimelig størrelse. Man har billeder, som

viser, hvordan den så ud i sin velmagt. Man kunne gengive den den skønhed, som den har mistet uden på nogen måde at hengive sig til gætterier.

Herregården ødelægges

Og hvad gør man? Man ødelægger den. For når man knuser herregårdens miljø, kan det ikke betegnes som andet end ødelæggelse. — Den er beregnet til at være privathjem og centrum i en større landbrugsvirksomhed, den er hverken bereget til hospital, drengehjem, golfklub eller noget som helst andet.

Hvordan i alverden vil man forlange, at godsejerne skal få andet end et skuldertræk til overs for de smukke kulturelle bestræbelser, som fredningsmyndighederne udfolder? Hollufgaard viser jo med al ønskelig tydelighed, at der overhovedet ikke er bund i noget af det. Den viser også, at vore fredninger kan betragtes som ret værdiløse, i hvert fald når staten ejer stederne. Det var ønskeligt med en lovgivning, der beskyttede de af staten fredede ejendomme imod statens ødelæggelse. Det er meget uheldigt, når det offentlige med dispositioner som den her foreliggende undergraver tilliden til egne institutioner og disses virke.

Man har efterhånden en levende fornemmelse af, at statsblæksprutten nu har haft held til at indhylde sig i så massive blækskyer, at den ene arm ikke aner, hvad den anden foretager sig, eller måske direkte modarbejder den. Vi ser jo f. eks. den ene gang efter den anden, hvordan skattemyndighederne med deres jord-skatter, der skal betales, hvad enten landbruget giver overskud eller underskud, og med de ublu generationsskifteskatter direkte ødelægger fredningsmyndighedernes indsats for at bevare. Var det mon helt urimeligt at bede politikere om, at der kom bare lidt af en linie og et system i de sager?

Der må siges stop nu

Vi har ikke en tøddel mere at miste herhjemme, hverken hvad angår herregårde eller andre fredede huse og miljøer. Lad os dog nu få en lovgivning, der effektivt sætter en stopper for al den slags nedbrydende virksomhed.

Man siger, at storbyerne skulle have lov til frit at brede sig, hvorhen de vil. Det kan der være delte meninger om: Storbyerne har vist sig at have en god del til fælles med kræftsvulster, som ødelægger den organisme, de vege- terer på, i bund og grund. Får vi ikke standset deres vækst, kommer det vort samfund dyrt at stå. Storbyer er lig med forurening, stress, ensomhed, kriminalitet og andet og mere af samme skuffe. De har gjort skade nok, lad

dem endelig blive standset — hellere i dag end i morgen. I øvrigt vil mangel på energi efter alt at dømme sætte en stopper for vor industrielle ekspansion, Hvor er da overhovedet storbyernes berettigelse.

Men landbruget anses åbenbart stadig af en befolkningsmajoritet for et inferiørt sekundær- erhverv, hvorfra man uden at behøve at tænke på konsekvenserne bare kan blive ved med at tage. Og staten går i spidsen med at udlægge den bedste landbrugsjord til fritidsfornøjelser, medens der i u-landene stadig er mennesker, der dør af sult — en net moral må man sandelig sige.

Der er landbrug herhjemme, der sukker under jordmangel. Der er herregårde, som er ved at synke i grus af forfald, fordi der ikke er jord nok til deres opretholdelse. Og så tillader samfundet sig i øvrigt at frådse i jord til diverse useriøse formål. Fortsætter vi ret længe på den måde, har eksperter klart bevist, at vi ikke længere kan brødføde os selv. Og allerede nu er vore fødevarer på grund af de uhyrlige priser på den stadig sjældnere jord og de forrykte skatter, den belastes med, blevet så dyre, at de kan få ethvert budget til at vakle.

Kulturen taber

For vore fredede ejendommers vedkommende er kun at sige, at det hjælper fedt at frede husene, hvis jorden, som de skal eksistere af, ikke også er fredet. Det er næsten altid sådan, at hvor kulturen står som en hindring over for en af det moderne samfunds ekspansioner, bliver kulturen den lille. Store naturværdier er blevet ødelagt f. eks. af vejgennemskæringer, og fredede huse er blevet ofret på motoriseringens alter. Den slags kan ikke blive ved med at gå. Vi kan dog ikke lade hele vort lands særpræg og skønhed spolere af en altædende trafik.

Det er godt, at nogle politikere omsider siger fra og går imod, at Hollufgaard og med den vel også flere gårde nedlægges som landbrug.

Og for herregårdenes vedkommende må arbejderen vel være lige så interesseret i en værdig bevaring som godsejeren. Herregårdene er folkeskabte værdier, så sandt som det er det arbejdende folk, der har slæbt stenene og mørtelen til dem, rejst murene og lagt taget. Stederne står som minder over deres slid og afsavn. Kan det være meningen, at monumenterne over folkets dåd skal spoleres.

Kulturfjendsk

Vi har snart i utallige tilfælde set, at staten ikke er egnet til at fungere som godsejer. — Hollufgaard ejes endda af undervisningsministeriet, der har ansvaret for otplysning og uddan-

nelse af vore børn og unge. Det er så trist, som det vel kan være, når en sådan instans handler direkte kulturfjendsk.

Vi har set alle de steder, der er omdannede til institutioner for dette og hint, miste deres særpræg og karakter. Vi har set de gårde, der blev udstykkede, så de ribbet for alt — også indbo — gå mere eller mindre til grunde, uden at staten i nævneværdigt omfang kom dem til hjælp.

Der er altså kun én vej at gå, og det er at lade herregårdene forblive på private hænder og lade ejerne om at værne stederne for os allesammen. Det er med al ønskelig tydelighed bevist, at de er de eneste, som kan og vil løfte denne byrde. Og dette samfundsnyttige virke

De to gamle lindetræer

På vores gårdsplads mindre end en meter fra staldmuren og med godt to meter imellem, står to store lindetræer. Stammerne som er et par meter i omkreds, er ikke særligt høje, men deler sig i højde med tagudhænget i flere stammer og rager som een vældig stor trækrone op over alle gårdens bygninger. Adskillige, som har besøgt os, har beundret deres vældige løvhav, som om sommeren vælter ud over bygninger og gårdsplads, men samtidig givet udtryk for, at de burde fældes, da rødderne går ind under murens syld og løfter den, og grene og blade er hårde ved taget, og i sommertiden tager de meget af lyset fra vinduerne i såvel stuehus som udbygninger.

At vi ikke kunne tænke os at fælde træerne, har jeg ofte begrundet med, at de kunne fældes på få timer, men fortrød man, så tager det mere end 100 år at få et par op igen. Men en lige så vægtig grund er nok også, at de for os er en del af gårdens og dermed også en del af slægtens historie. Hvor gamle de er fortaber sig i fortiden, men min bedstemor, som er født i 1862, har fortalt, at hun ikke husker, at de er blevet plantet, og engang jeg spurgte hende hvorfor de stod netop der, undredes hun over min uvidenhed, for det var selvfølgelig, at de stod på hver sin side af indgangsdøren til det gamle stuehus, som forlængst er væk. Stalden, som ligger på dens plads, blev bygget i 1908 og er ombygget senere.

På det nuværende stuehu's østgavl fortæller store smedjærntal at det er opført i 1889, og ovenover bogstaverne S. P., som står for Salomon Pedersen, som er min oldefar. Min bedstefar overtog gården i 1888, og det var ham der byggede stuehuset, og selv egenhændigt

bør de have al rimelig opbakning til at klare på betryggende vis.

At vore fredningsmyndigheder gør deres bedste for at fremme denne funktion, ved alle, der beskæftiger sig med sagerne. Sørgeligt blot, at disse fortrinlige institutioners midler og muligheder er så beskedne, og at man fra andre statsinstitutioner så ofte direkte modarbejder dem.

Og hvad vi skal gøre ved Hollufgaard?

Sælg den eller forær den til en mand, som har gjort sig fortjent dertil, sådan som man praktiserede det i gamle dage. Og lad så ham og stedet være i fred. — Men det forbyder sagtens den kongelige oktrojerede danske misundelse os at gøre.

Gorm Benzon.

havde strøget og brændt de store mursten det er bygget af, så hvorfor oldefars navnetræk på gavlen? For mig er der kun een forklaring, at bedstefar, der hele sit liv var en meget beskeden mand, på den måde ville hædre sin for-gænger, der i 1856 købte gården fri af fæste og drev den, til bedstefar overtog den i 1888.

Lindetræerne måtte også levere det først juletræ i gårdens, ja, måske egnens historie. Oldefar havde i 1867 læst en bog af Orla Lehmann, hvor skikken med juletræ var beskrevet, og for at glæde sine to små piger, skar han en gren af lindetræerne og satte hjemmestøbte tællelys på, for der fandtes ikke på det tidspunkt een eneste gran på gårdens jord. For mange år siden havde bedstefar fået en gartner til at lære sig at pøde, og han podede på flere af havens frugttræer. Han måtte dog erkende sin begrænsning, da hans idé med at pøde pærer og blommer på de kraftigt voksende lindetræer mislykkedes. Det havde ellers været dejligt med pærer og blommer lige uden for vinduerne.

En augustdag i 1923 var der rejst et stort telt på gårdspladsen under lindetræerne, der fejredes mors og fars bryllup. En solklar martsdag 1973 stod fars kiste på gårdspladsen under lindetræerne, mens slægt og venner samledes for at følge ham det sidste stykke vej. — Sådan har nu 4—5 generationer færdedes under lindetræerne hverdage og mærkedage i deres skygge om sommeren og hørt det brølende sus når efterårs- og vinterstorme satte ind.

Hvor gamle kan sådanne lindetræer blive? Eller hvor mange generationer, der fremover skal færdes under deres grene, det ved ingen. Men når vi kommer udefra, og på lang afstand ser lindetræerne rage op over gårdens tage, så ved vi, hvor vi har hjemme.

Peder Møller Frifelt.

Føde og forsyninger

AF: MANDEN I GÅRDEN

Specialister overalt på kloden, arbejder i disse årtier ihærdigt på at løse en række livsvigtige problemer for os, og for vore efterkommere.

Således har et antal økonomer og teknikere vilkårene for levnedsmiddelproduktion i de kommende årtier.

I det efterfølgende vil jeg med udgangspunkt i foreliggende materialer, forsøge at give *min* vurdering af disse uhyre vigtige problemer:

Skitsering af et problem

Vi er nu over 4 milliarder mennesker på jorden, et tal, der ventes at stige til 6,3 milliarder ved årtusindeskiftet. Men kun en beskedent del af disse enorme befolkningsmængder er — og vil være hjemmehørende — i de udviklede lande.

Den helbredsmæssige sikring bliver stadig bedre blandt u-landenes befolkninger, og samtidig hermed, kan man konstatere, at fødselstallene ikke viser de samme nedadgående tendenser, som i industrilandene.

Her er altså tale om meget store forskelle, der desværre ikke — for udviklingslandenes vedkommende — følges af en tilsvarende forøgelse af fødevarerproduktionen. I de velstående lande, er produktionen af levnedsmidler derimod øget 6 gange så meget, som i u-landene.

Vi er således meget mere velnærede i industrilandene, end man er det blandt befolkningen i Asien, Afrika og Sydamerika, hvor underernæringen og sulten og deraf følgende sygdomme og epidemier, byder på næsten uløselige problemer.

Situationen bliver endnu mere håbløs i betragtning af, at lederne i de fattige lande ikke ønsker befolkningstilvæksten reduceret, fordi det giver en betydelig politisk styrke, at kunne henvise til et stort og stigende indbyggertal. — En kynisme, der råber til himlen . . .

Vi må koordinere og investere

Vi står derfor med problemet om, hvorledes vi får koordineret levnedsmiddelproduktionen, som er den nødvendige forudsætning for at kunne imødekomme de øgede behov i 80'erne og 90'erne.

Opgaven bliver ikke mindre, når man betænker, at det vil kræve ganske betydelige investeringer — ikke mindst i udviklingslandene.

Men det må fastslås, at vi bliver nødt til at

investere ude i det fremmede ved at sende gødning, teknisk udstyr, eksperthjælp, giftbekæmpelsesmidler m.v. i en langt større målestok, og så sætte sparekniven i bund, når det gælder den politisk betonedede hjælp til oprørsbevægelser o.s.v.

Problemet om mere jord til produktionsformål bider dog sig selv i halen, fordi vi i mange af jordens egne forstyrer den økologiske balance. Hvis f. eks. skovområder ryddes, ændres klimaet.

Energikilder

Når det drejer sig om produktionen af levnedsmidler, tvinges man også til at beskæftige sig med energispørgsmål.

Den animalske produktion må prioriteres højt derude, uanset at dyrkede græsarealer under kontrol kræver meget mindre energi end arealer, som ploven vender næsten hvert år.

Den tekniske udvikling i udviklingslandene må dernæst baseres på moderne energikilder som atomkraft og solenergi, men her må man også tage de finansielle problemer i betragtning.

Et andet problem som man bør være opmærksom på er, at husdyrproducenterne i alt for ringe grad udnytter affalds- og restprodukter.

Der er brug for nytænkning

Summa summarum er, at der i alle jordens lande er brug for nytænkning for at lede udviklingen, således, at der både produktions- og fordelingsmæssigt bliver bragt et grundlag til veje, der kan øge levefoden og gøre ernæringssituationen bedre . . .

Men efter en sådan konstatering melder de real-politiske muligheder sig, og her optræder så både optimisterne og pessimisterne.

En optimistisk vurdering

Optimisterne siger: — Vel, der vil være dobbelt så mange mennesker om 50 år, og tre gange så mange om hundrede år, men vi udnytter kun det halve af de dyrkbare arealer, og efterhånden som tropernes jord inddrages, må produktionen der foregå hele året uden pauser. Vi må også, siger de, bevilge forskningen mange flere penge . . .

Men, fortsætter de, diktatorlandene bruger 250 gange så meget til militære foranstaltning-

ger som til forskning af landbrugsproduktionen. Endelig siger optimisterne, at mange lande har overskud på mad, men at overskuddet kunne blive meget større, også i forbindelse med udviklingen af forfinede vaner, som sikkert vil resultere i afmagringstendenser, hvorved en øget eksport af både mad og teknik, kan medvirke til at skabe en bedre forsyningsbalance.

Og en pessimistisk . . .

Men så er der pessimisterne. De siger, at forbrugstakten hos de bedrestillede og befolknings-eksplosionen hos de andre vil føre til rovdriфт på jordens samlede ressourcer, og udløse endnu større forskelle mellem de, der har, og de, der intet har.

De peger på, at menneskene — alle forhold taget i betragtning — ikke evner at rationere værdierne, så de strækkes og anvendes til alles bedste. Hvis vi f. eks. alle fik 2400 kalorier hver dag, var der mad nok til alle årtier frem. Men dette kan end ikke organiseres, således at vi blot nærmer os målet fra begge sider.

Vi kan i det hele taget ikke organisere forsyningerne tilfredsstillende i denne verden — bl. a. kan kommunisterne ikke gøre det i eet land, og vanskeligere bliver det globalt.

Kun få lande har et effektivt forsyningsapparat. Kunne vi bare organisere rigtigt, siger pessimisterne, da kunne vi føde over 10 milliarder mennesker ud fra 1976-produktionen.

Altså 2 1/2 gang så mange, som klodens nuværende befolkning. Og en del af organisationsproblemet hænger sammen med, at man mange steder satses langt mere på industrien end på landbruget — også i udviklingslandene.

En enkelt side af problemstillingen er endelig, at vi i den kommende menneskealder oparbejder en alderspyramide, som fører til en

reduktion af de erhvervsaktives antal, set i forhold til det samlede antal.

Hjælp uden politiske betingelser

Hvilke forhåbninger kan vi da nære?

Ja, produktionsmæssigt er vi godt stillet. Der kan produceres mad til alle og produktionen er faktisk stor nok. Men ikke overalt.

Det egentlige problem er derfor fordelingen. Hvordan kan vi bedst overføre ressourcer og mad fra de industrialiserede til de underudviklede lande?

De sidste kan ikke få det fornødne, fordi de ikke kan betale, hverken for mad eller teknik.

Nogen kan dog — f. eks. olielandet Nigeria.

Kreditter og eksportudsendelser i en helt anden målestok er derfor nødvendigt. Men forud må den politiske forhandling, dels afsløre, at der ikke er politiske betingelser knyttet til hjælpen, og dels sikre, at det er demokratiske holdninger, der bestemmer adresserne.

Evolution — revolution?

De må derude love at investere efter hjælpens formål, og ikke lade nationale stemninger, eller det indre magtbegær diktere brugen af lån eller ydelser.

Problemerne er store og kun evolutionen er en acceptabel udvej. Revolution forvirrer blot tilstanden.

Vi kommer nok ikke frem til noget der ligner overflod, og det er vel heller ikke godt, men sulten skal bekæmpes, og de lidende skal ikke være millionskaren af børn, de uskyldige, eller de som intelligensmæssigt ligger under for udnyttelse.

De menneskelige forpligtelser peger i flere retninger. — Men livets goder og rimelige leveforhold rangerer højt.

Et apros-pos

I sidste nr. af „Slægtsgaarden“ gengav vi Dansk Slægtsgaardsforeningens henvendelse til landbrugsministeriet om at hestille til alle statslige og kommunale myndigheder, at de undgår at inddrage god landbrugsjord til offentlige formål, veje, byudvidelser etc. Måske lysner det på dette alvorlige område. Fra Holstebro meddeles, at man der — som måske den første kommune i landet — har taget skridt til at vise landbruget særlige hensyn i denne sammenhæng.

Kommunen havde tænkt sig at anlægge et idrætscenter i direkte tilknytning til skolen i Tvis. Arealerne tilhører i dag to landbrugsejendomme, hvis jord er blevet klassificeret som noget af egnens bedste produktionsjord. Dertil kommer, at gårdene vanskeligt vil kunne drives rentabelt på grundlag af det område, der bliver tilovers. — Kommunens økonomiudvalg har derfor nu taget skridt til at placere sportscentret et andet sted.

Hilsen fra USA

Slægtsgåardsforeningens sekretær fru Inger Hansen har fra vort æresmedlem i USA, Signe Jensen, Minnesota, der vil være mange af medlemmerne bekendt fra årsmødet i Løkken, modtaget en meget varm og hjertelig tak for udnævnelsen. Signe Jensen mener, hun på grund af sin høje alder har besøgt Danmark for sidste gang, men bebuder, at hun ønsker på anden måde at kontakte foreningen og give udtryk for sin taknemlighed.

De materielle goder er ikke alt, og vi så hellere end gerne Signe Jensen endnu en gang i vor midte. Denne kontakt værdsætter vi højt, og kan kun give udtryk for det, ved endnu en gang at understrege, hvor stor en pyrd vor ældre veninde er for sine danske fæller i det store Amerika, hvor hun gør sin slægts gamle land og dermed sig selv ære.

„Slægtsgaarden“ bragte en omtale af Signe Jensen i august-nummeret sidste år.

Red.

Danmarks Helligkilder

For et halvt års tid siden udsende Dansk Folkemindesamling en opfordring til lokalhistoriske arkiver, biblioteker, museer og en række dag- og fagblade m. fl. — til at medvirke i en registrering af Danmarks Helligkilder.

Det er netop 50 år siden, Aug. F. Schmidt gennem Dansk Folkemindesamling udsendte en oversigt over de på den tid kendte helligkilder.

Imidlertid var mange af de meddelelser, der blev undersøgt hvilede på, af ældre dato. Som forfatteren selv skrev: »Mange oplysninger stammer tilbage fra sidste århundrede, og der må regnes med, at siden da kan mange kilder være udtørrede, overpløjede eller forsvundet ved uddræning«.

Initiativtageren til den nu igangværende undersøgelse og registrering, direktør Siegfred Svane, har gennem flere radioudsendelser og gennem dagspressen, fag- og ugeblade opfordret stedkendte folk til at fortælle om de kilder, de kender, hvorefter de vil få tilsendt spørgeskemaer til udfyldelse med de oplysninger, de har og ved samtaler med andre lokalhistorisk interesserede kan redde fra glemsel.

Direktør Siegfred Svane

»Slægtsgården« har haft en samtale med Svane om undersøgelsen.

— Hvad fik Dem til at gå igang med denne registrering af de gamle helligkilder.

— Når man er opvokset på landet får man et mere nært forhold til vore fortidsminder. Min skolegang fandt sted omkring Ejer Bavnehøj. I denne del af landet, den jyske højderyg, findes mange fortidsminder, dysser, jættestuer og andre stenminder, og fra højderne er udsyn til mange af vore ældste landsbykirker. Alt dette har nok været med til at skabe interesse for vor kulturhistorie, en interesse, der er udvidet ved læsning om fund og besøg ved udgravninger og museer . . .

— Ja, men det var helligkilderne, vi kom fra.

— Kilderne, ja. Allerede, da jeg var 12, fik jeg kendskab til en lokal helligkilde, hvis vand af gamle mennesker på egnen ansås for at være virksomt mod eksem eller psoriasis, og havde været søgt gennem generationer. Jeg fik udtaget en prøve af vandet og sendt den til Steins Laboratorium, der udtalte, at vandet var blødt, alkalisk og særdeles sundt drikkevand. De nærmere specifikationer har jeg ikke ved hånden, men interessen voksede, og jeg søgte de oplysninger, der fandtes på biblioteker og museer.

Netop på den tid, i 1920'erne, konstaterede man flere steder i landet, at der fandtes radium i gamle helligkilder, således i Rørbæk ved Tønder, hvorfra man endog sendte vand til Schweiz og Tyskland. En anden kilde, Eliselund ved Aabenraa, besøgte jeg og fik af en kammerat bekræftet, at hans eksem forsvandt efter kort tids badning med vand fra kilden. Lokale folk kunne berette om mange tilsvarende erfaringer.

Måske husker man også den kendte sundhedspædagog I. P. Müller, der iøvrigt ønskede sit navn ændret til Muller. Under et besøg i London havde han på sit hotelværelse et syn, i hvilket han fik opfordring til straks at rejse hjem og opsøge et bestemt sted ved Moesgård strand syd for Aarhus. Der skulle han stikke en stav i jorden, hvorefter en kilde ville vælte frem og give sundhed og helbredelse til mange troende. — Kort fortalt, han rejste hjem, tog til det anviste sted, stak en stav i jorden, og kilden vældede frem. Den blev landskendt. Man berettede om mirakuløse helbredelser, bl. a. om en jockey, der var blevet lam efter et styrt med hesten. Han kunne rejse sig og gå fra kilden, hvortil han var blevet bragt i kørestol — — — der blev oprettet regelmæssig bilforbindelse med Aarhus, »Vandvognen« populært kaldet.

— Er det fordi, De mener, vandet fra de gamle kilder er undergørende, De har igangsat undersøgelsen?

— Se, nu er det nok på sin plads at fortælle om baggrunden for undersøgelsen.

Lad mig allerførst sige, at igangsættelsen er muliggjort ved en bevilling fra Tuborgfondet — og for at det ikke skal misforstås, vil jeg understrege, at *det ikke er Tuborg Bryggerierne*, men fondet, der som bekendt støtter en lang række formål, og beløbet er givet helt uden betingelser.

Måske er det lidt for omstændeligt, jeg fortæller, sådan går det, når man er optaget af en sag, men, hvis De vil høre det, består undersøgelsen af tre dele eller har tre formål:

1. en *kulturhistorisk*. Herunder ajour-føring af den oversigt ved Aug. F. Schmidt, der i 1926 udsendtes gennem Dansk Folkemindesamling, hvorfor det også var naturligt for mig at foreslå et samarbejde og glædeligt, at arkivar, mag. art. Iørn Piø, der er kendt bl. a. fra sine udsendelser om folkløse i radio og fjernsyn, straks var interesseret i at indgå i et samarbejde.
2. en *turistmæssig*, derved, at man ved opfordring til lokale myndigheder vil søge omgivelserne for de gamle kilder fredet og hvor det tiltrænges, vil opnå istandsættelse og adgang for publikum, så kilden kan fremtræde som et besøgsværdigt kulturminde. Lad mig her tilføje, at vi også med Statsskovvæsenet, der udgiver en række smukke brochurer over ture i skovene, har opnået et samarbejde for at skabe kendskab til de gamle kilder i skovområderne.
3. og det er en side af undersøgelsen, jeg har lagt stærk vægt på — *en laboratoriemæssig analyse af vandet* i de stadig rindende kilder. En sådan undersøgelse har aldrig tidligere været foretaget. Foruden at vise, om den gennem århundreder dybt rodfæstede tro på vandets helbredende egenskaber kan henføres til vandets indhold af særlige stoffer, har kendskabet til Danmarks vandressourcer jo stadig voksende betydning. På dette område viste Danmarks geologiske Undersøgelser straks interesse ved at tilbyde at overtage denne laboratorieundersøgelse, der er meget omfattende, når man betænker, det drejer sig om vandprøver fra 6—800 kilder over hele landet.

Der skal udtages to prøver. En på 2½ liter direkte fra kilden og en på 1/10 liter, der skal filtreres. Prøverne skal omhyggeligt afmærkes og så snart som muligt sendes til laboratoriet. Det er et betydeligt transport-, forsendelses- og kontrolapparat, der skal organiseres. Også her

regner vi med værdifuld assistance fra lokale folk.

Det kan godt være, jeg breder mig lidt for meget, men når jeg taler så udførligt om undersøgelsen, skyldes det, at det er på høje tid at redde så meget som muligt. Det er derfor også glædeligt, at så mange allerede har reageret på brochureudsendelsen og opfordringerne gennem pressen og radioen, men vi har stadig »hvide« pletter på landkortet og glæder os til at høre også fra Deres medlemmer.

— Har De fået kendskab til kilder, der ikke er medtaget i oversigten fra 1926?

— Ja, i langt højere grad, end jeg ville have troet, og mange er igang med at søge oplysninger i arkiver og optegnelser om disse, hidtil uomtalte kilders historie.

— Er De stødt på nogle særlige interessante beretninger om de gamle kilder?

— Ja. Ved at tale med gamle mennesker på egen vis er det sig, at mange selv har søgt kilderne mod forskellige sygdomme, og adskillige steder kommer fortsat besøgende, der også hjembringer vand fra kilden.

Lad mig slutte med en tildragelse, der knytter forbindelsen til den ældgamle tro på vandets undergørende egenskaber.

Ejeren af en gammel slægtsgård skrev til mig, at der på gårdens mark fandtes en gammel helligkilde, Sct. Petri kilde. Nu drænet til den nærliggende å, men stadig rindende med krystalklart, velmagende vand, 8 grader varmt, sommer som vinter — og nu kommer det kulturhistoriske meget interessante . . . . .

Ejeren af den gamle slægtsgård tilføjede: — »Ca. 100 meter fra kilden står den hellige hyld, under hvilken man hvilede eller sov efter besøget ved kilden, efter at man havde hængt et klædningsstykke eller en bandage op i træet«.

Jeg besøgte ham en meget smuk aften først i december. Himlen var som en gennemskinnelig kæmpekuppel, hvor måneseglet stod stadig skarper, efterhånden som lyset svandt, og himlen fik en dybblå tone.

Vi fulgtes i det tiltagende mørke langs åen til kilden. Jeg drak af dens vand og fyldte dunkene, jeg havde medbragt. Så gik vi videre gennem et tæt krat og stod ved »den hellige hyld«. Arret og vindblæst stod den i den mørke decemberaften med den blege måne, mens man

hørte vandets rislen i åen — og levende var og er den ....

— Ja tak, og nu er det tiden at fortælle, hvor man skal henvende sig, hvis man ved noget om de gamle kilder.

— Det forstår jeg — undskyld, jeg blev for ivrig i sagens interesse.

Alle, der vil hjælpe os, bedes skrive til Danmarks Helligkilder, Dansk Folkemindesamling, Birketinget 6, 2300 Københavns S, telefon (01) 58 58 00.

Man må også gerne skrive eller ringe til mig direkte: Siegfred Svane, Sparresholmvej 51, 2700 København Bh., telefon (01) 28 45 86.

Tak, fordi De gav mig lejlighed til at få forbindelse med de gamle slægtsgårde, der rummer så mange værdifulde kulturminde.

— — —

P.S. Det kan tilføjes at efter aftale formidler »Slægtsgården« gerne kontakten til hr. Svane, eller Dansk Folkemindesamling, ligesom bladet gerne sender orienterende materiale til eventuelt interesserede medlemmer.

Red.

Fra arbejdsmarken

Slægtsgaardsforeningen for Midt- og Sydsjælland samt Møn, har holdt generalforsamling på Hotel Klostergården i Rønnede. Der var god tilslutning, da fmd. Knud Rasmussen, Vestergaard, Holme-Olstrup, bød de mange deltagere velkommen, og med gdr. Poul Larsen, Ebbeskov, som dirigent afvikledes generalforsamlingen, hvor den i fjor ny fmd. Knud Rasmussen i sin beretning omtalte de forskellige arrangementer, der i årets løb havde været bl. a. høstfest i Holme-Olstrup Forsamlingshus, med overlærer Erling Petersen som taler, senere en tur til København, med et besøg i de kongelige repræsentationslokaler på Christiansborg, for at slutte med et besøg i Det Kongelige Theater for at se: Den poetiske Raptus. I sommer var der en tur til Ærø, og alle arrangementer havde været vel besøgt, ligesom også nogen medlemmer havde deltaget i Slægtsgaardsforeningens årsmøde i Løkken. 29. og 30. maj 1976. — Formaden håbede man ville slutte op om denne kreds af foreningen, som i år påtænker bl. a. en sommertur til Sønderjylland og Slesvig.

Kasseretren gdr. Peter Larsen, Keldby, Møn, oplæste regnskabet der balancerede med et fint overskud. Til bestyrelsen genvalgte gdr. Aage Jensen, Langkærgaard, Dalmose. Under eventuelt drøftedes forskellige ting vedrørende foreningens fremtidige arbejde, og gdr. Richard Andersen, Brandelev, fortalte, at han er 2. generation i løbet af 111 år. Det er ret enestående, idet der plejer at være 3 generationer i løbet af 100 år, selv var han nyt medlem af foreningen. Ligeledes talte borgmester Berg

Olsen, Viby. Han opfordrede også til at blive medlem, for på denne måde at være med til at værne om de værdier, vi gennem gårdene har at værne om. Den tidligere fmd. gdr. Jens Peter Petersen, Farendløse, fortalte lidt fra årsmødet i fjor, og opfordrede så mange som muligt at deltage i årsmødet, der i år holdes i Vingsted Centret ved Vejle. Dernæst fik lærerinde, forfatterinde, eller om man vil skuespillerinde fru Karen Hansen, Vindbyholt, ordet, og mødte op i sin oldemors, Maren Hansdatters egnsdragt med sølvspænder i bæltet. Fru Hansen skildrede 30 år af sin oldemors liv fra 22 til 52 års alderen, de vigtigste i en kvindes liv, og på en betagende måde spillede hun med megen talent på sjællandsk dialekt alle rollerne i den række tidsbilleder, som hun selv havde skrevet, der blev rullet op for tilhørerne. — Det var en betagende oplevelse, der lønntedes med stærkt bifald, og formandens tak.

Der påtænkes et møde sidst i februar måned, — men derom vil senere komme meddelelse.

Sekretæren.

Smuk gestus

Et medlem fra Vejleegnen — (nærmere betegnet Jelling) — der har ønsket at være anonym, har skænket foreningen 200 kroner til arbejde efter eget skøn. — Foreningen ser dette som en anerkendelse af sit virke og bringe en hjertelig tak.

Martsmøde i Skrydstrup

Slægtsgaardsforeningen for Haderslev og Åbenrå afholder det årlige Martsmøde i Skrydstrup forsamlingsgård tirsdag den 8. marts kl. 14. — Forfatteren Gorm Benzon, Oregård, taler om herregårdsliv og om livet på vore gamle slægtsgårde.

Gorm Benzon er en særdeles fornøjelig og interessant taler, som der gives en enestående lejlighed til at komme i kontakt med. — Alle interesserede er velkomne.

Fint tilbud

„Slægtsgaarden“, der må arbejde under meget beskedne kår rent økonomisk, har gennem landsformanden modtaget et fint tilbud, som utvivlsomt vil have læsernes interesse. Forfatteren og historikeren Gorm Benzon, Oregård, Brendrup på Fyn, har stillet sine artikler til rådighed for bladet kvit og frit. Denne fine gestus er modtaget med stor tak, og bladet vil fra tid til anden glæde vore medlemmer med en artikel fra Gorm Benzons hånd.

Slægtsgården Skovgaard i Styding

AF P. K. HOFMANSEN og JENS SKAU

Arkivar ved Slægtsgaardsarkivet P. K. Hofmannsen, København, har i samarbejde med gårdejer Jens Skau, Nygaard, udarbejdet en oversigt over Styding-ejendommen Skovgaards ejerforhold. Det er lykkedes at nå omtrent 400 år tilbage.

Ifølge skattelisterne for Tørning len 1542 bestod landsbyen Styding i Hammelev sogn (Gram herred) på det tidspunkt af 13 gårde, hvilket antal var uforandret, da den lange række af sammenhængende amtsregnskaber og jordebøger for Haderslev amt, som endnu er bevaret, begynder 1595. Øjensynlig er de 13 gårde i 1595 opført i samme rækkefølge som i 1542 og i hvert fald delvis med de samme afgifter. Hvis man tør regne med denne rækkefølge, var den gård i Styding, der i 1595 var delt i to halvgårde mellem Morten Christensen og Hans Offersen, i 1542 beboet af Mats Lauersen. I alle tilfælde er den i 1595 omtalte gård oprindelsen til den nuværende Skovgaard i Styding.

Før udskiftningen af Styding by i årene efter 1766 lå alle dens gårde omkring en stor åben plads, i hvis midte bystævnet blev holdt, men efter udskiftningen blev den her omtalte gård som den første af byens gårde udflyttet og lagt op under de delvis til byen hørende skove mod nordvest og fik derved sit nuværende navn. Fra 1684 har gården været hjemsted for den nuværende ejers slægt, idet gård-ejer Hans Kløppenborg Skau, der fra 1960 ejer Skovgaard, er den tiende i en uafbrudt slægtsfølge på gården.

Styding (Studingk) lå i Tørning len, der i 1494 sammen med Tørning slot af brødrene Hans og Henrik Ahlefeldt blev solgt til kong Hans, men som bekendt deltes hertugdømmerne på landdagen i Rendsborg 9. august 1544 mellem denne konges broder kong Frederik I's tre sønner, Kristian, Hans og Adolf, hvilken deling jo fik indgribende betydning for disse landsdeles senere historie. Tørning Slot og dets underliggende gods tilfaldt den næstældste broder hertug Hans (den ældre), der tog bolig på det gamle Haderslevhus, men som nogle år senere lod opføre en ny borg, Hansborg (fra ca. 1585 kaldet Haderslevhus, men som nogle år senere lod op-Han synes ikke at have lagt større vægt på godsdrift, og det er rimeligvis en af årsagerne til, at man på trods af det velbevarede og rig-

holdige Hansborgarkiv nu mangler jordebøger og regnskaber i samme.

Da hertug Hans den Ældre døde ugift 1580, tilfaldt Tørning Slot og len broderen kong Kristian III's søn kong Frederik II, og kort tid efter finder man hele Hammelev sogn lagt ind under Haderslevhus, hvor det forblev i de følgende århundreder. På grund af Hammelev præstegårds brand 1-6 1899 er sognets kirkebog nu kun bevaret tilbage i 1763, men Haderslevhus amts regnskaber er til gengæld velbevarede og meget fyldige. Med deres væld af lister over årlige afgifter, restancer, indfæstningspenge, bøder o.s.v. råder disse regnskaber i personalhistorisk henseende nogenlunde bod på savnet af den for ældre tids vedkommende manglende kirkebog.

De 13 gårde i Styding svarede alle den samme afgift til Tørning og senere til Haderslevhus, nemlig af hver gård 3 mark penge og 22 skæpper havre årlig, hvilke to ydelser allerede nævnes i 1542. Dertil kommer nogle mindre afgifter i form af en høne, tyve æg og et svin, Disse ydelser til kongen (eller hertugen) kan, i alle tilfælde for pengenes vedkommende, oprindelig næppe have været landgilde, men må opfattes som en slags skat til landsherren af frie bøndergårde. Sporene af disses frihed var dog gået tabt før 1500-tallet, og pengeafgiften har sikkert på den tid og senere blot været betragtet som en del af en fæsters almindelige landgildeafgift. De 3 mark penge kunne i 1500-tallet ikke betragtes som en stor årlig byrde, men hvis den uforandret gik tilbage til middelalderen, må den i en fjern fortid have været en betydelig skatteydelse. Ved siden af landgilden påhvilede der også hver gård en ganske væsentlig hoveribyrd, hvilken ikke må glemmes, når bondens kår i denne gamle tid skal bedømmes.

I 1500- og 1600-tallet var det meget almindeligt, at en helgård var delt mellem to eller tre familier. Hvis der var tre familier i samme gård, var det næsten altid ordnet på den måde, at en familie havde en halvgård og hver af de to andre familier en kvartgård. Sjældnere træffes også delinger i ottendedele af en gård, således at en mand f. eks. havde 4/8 gård, en 3/8 og 1/8 af gården. Det nære samkvem mellem en gårds familier, de forskellige landsbybeboeres fællesskab om markdriften foruden deres forhold til nabolandsbyernes befolkning m.m. kun-

ne nok give anledning til indbyrdes rivninger, hvilke, måske i forbindelse med herredstingets nærhed, ikke mindst for Stydings vedkommende ofte blev trukket frem i lyset og pådømt. Nogle eksempler fra amtsregnskaberne årlige bøderegistre fra omkring år 1700 kan illustrere de daværende Styding-bønders ufordragelighed, men det bør tilføjes, at slige retssager på samme tid også findes i forbindelse med nabolandsbyernes befolkning. Af eksempler fra Styding kan nævnes:

1687: Peder Nissen og Jørgen Petersen i Styding har ikke agtet de kgl. kommissærers skriftlige besked, heller ikke hr. amtsinspektørens, da denne har pålagt at betale en fattig enke i Hammelev Kirsten Mogensdatter 10 mark efter dom og moderation. Bøde: 2 rdl.

1697: Christen Lassen, som voldeligen har overkørt Jens Christensens og Kirstens Jensdatters ager, som var sået. Bøde: 32 skilling.

1710: Frederik Paysen havde klammeri med Jens Andersen. Bøde: 8 skilling. — Peder Mouridsen og Jørgen Hansen har sat deres bæster udi Kornvang imod naboernes minde. Bøde: 8 skilling. — Niels Jørgensen, som havde sået noget korn på marken til en dragon. Bøde: 1 rdl.

1711: Frederik Paysen og Peder Marcussen havde givet hinanden ørefigen i skoven, giver hver til bøde 32 skilling.

1713: Mikkel Ulriksens hustru Elisabeth Mikeldatter har talt Dines Skolemester i Styding på æres vegne for nær. Bøde: 24 skilling.

Stydingbønderne på den tid kunne åbenbart lide at tømme et glas nu og da, hvad følgende bøde synes at røbe:

1713: Laurits Skrædder, Elisabeth Ulriks og Dines Jessen holder brændevin til fals imod forbud. Bøde: 6 rdl.

De trange økonomiske tider i kong Kristian V's regeringstid bevirkede blandt andet, at også kronens bønder fik deres tilstand forværret, så mange i armod måtte forlade hus og hjem. I årene fra 1684 til 1696 indeholder indfæstningslisterne i Haderslevhus' amtsregnskaber således ikke mindre end fjorten notater om fæsterskifter i Stydinggårdene, og ved disse skifter er der ved omtrent halvdelen gjort bemærkninger som: »afstod af armod«, »uden bygninger«, af armod forladt«, »i største armod fradød« o.s.v.

Efter regnskaberne og jordebøgerne at dømme var den her behandlede gård i Styding helt til 1635 delt mellem omtalte Morten Christensen og Hans Offeresen, der hver havde sin halvdel af gården. Efter den tid blev Hans Offeresens halvgård delt i to kvartgårde, medens Morten Christensens halvgård forblev samlet under en mand. Morten Christensen står opført for sin del af gården endnu i jordebog fra 1672, men

derefter erstattes han af Nis Mortensen, som uden tvivl har været hans søn. Sandsynligvis har Nis Mortensen overtaget halvgården langt tidligere, men på grund af overgangen fra far til søn har man ikke fundet det påkrævet at forandre navnene i de nærmest følgende jordebøger.

Den ene kvartgård blev »på grund af armod« i 1686 afstået af Søren Villadsen til Niels Mikelsen, men denne magtede heller ikke sit fæste, for allerede i 1687 finder man Ole Salvesen i denne del af gården. Han blev til gengæld boende i en årrække og afløstes først omkring 1708 af Lars Pedersen, som endnu i 1724 besad denne kvartgård.

Den anden kvartgård beboedes af Nis Jessen, som omkring 1684 afløstes af Jes Hansen, men 1696 fæstedes denne del af gården af Peder Jørgensen, fordi Jes Hansen var gået i armod. Endnu i 1724 beboede Peder Jørgensen denne kvartgård.

I halvgården kom fattigdommen også til huse. Som omtalt boede Morten Christensen og efter ham Nis Mortensen her, men af fæsteregistret for Gram herred 1684 fremgår det, at der i dette år kom en ny fæster i denne halvgård ved navn Nis Lassen, hvis søn uden tvivl var den Las Nissen, der ca. 1711—1712 overtog fæstet på denne del af gården, og som omkring 1725 tillige fik fæstet på de to kvartgårde, hvorved de tre dele af gården i Styding by blev samlet under samme fæster. Da omtalte Nis Lassen med stor sikkerhed formodes at have været fader til Las Nissen, bliver han 7-tipoldefar til den nuværende ejer af Skovgaard. Dennes forgænger i Styding by var således delvis fra 1684 og helt fra ca. 1725 uafbrudt i slægtens besiddelse, og da Skovgaard må betragtes som en fortsættelse af samme gård, må dens alder som slægtsgård nærme sig de 300 år.

I omtalte fæsteregistre fra 1684 står der kort, at »Nis Lassen skal fæste Nis Mortensens halve fraløbne gård for 2 rdl.«. Som så mange andre i Styding by har Nis Mortensen ikke kunnet klare sit fæste, og han har da forladt sin halvgård uden at træffe nogen aftale med øvrigheden — er simpelthen løbet sin vej. Desværre står der ikke noget om, hvor den nye fæster Nis Lassen kom fra, men dette tyder på, at han har været fra sognet, da der ved flere andre fæsteoverdragelser på denne tid bemærkes, hvor den nye fæster var hjemmehørende, når det ikke netop var i Hammelev sogn.

Fra 1684 opføres derefter Nis Lassen i de følgende amtsregnskaber og jordebøger som bonde i Styding by. Som det var almindeligt for næsten alle bønder i byen, stod han regelmæssig i restance for en del af sine afgifter, men fik dog efterhånden alt betalt.

Særlig god besked om slægtsgården på denne tid får man af nogle akter fra undersøgelseskommissionen for Haderslev amt 1708—1715. Medens Ole Salvesens kvartgård kun havde syv fag beboelseshus og stald tilsammen, og Peter Jørgensens kvartgård syv fag beboelseshus og fem fag stald, var der ret anselige bygninger på Nis Lassens halvgård, nemlig ti fag beboelseshus og tolv fag udhus. Udsæden til halvgården var 2 tdr. rug, 2 tdr. byg, 8 tdr. havre og 1 td. boghvede. Besætningen bestod af 5 køer, 3 ungmøer, 2 kalve, 8 får, 4 heste og 1 fæl, hvilket var helt pænt efter byens forhold på den tid, da kornavlens var det fremherskende i landbruget.

I jordebogen fra 1706 og i amtsregnskabet fra 1710 står Nis Lassen stadig alene for halvgården, men i landgilderestancelisten fra 1712 står der »Nis Lassen oder Las Nissen«, og jordebogen fra 1716 nævner »Nis Lassen, nu Las Nissen« Man må således gå ud fra, at halvgården i 1711 eller 1712 er overgået til Las Nissen, men der er ikke i årene omkring denne tid betalt nogen indfæstning, og dette bekræfter i særlig grad formodningen om, at Las Nissen har været søn af Nis Lassen. Las Nissen var fæster af halvgården i en årrække. Af nogle papirer vedrørende generallandundersøgelsen 1723—1729 ser det ud til, at han omkring 1724 har fået en svigersøn Anders Hansen Juhler anbragt som fæster af gårdens anden halvdel. Landgilde og kontribution opgives dog under et for begge halvgårde, men i skatteregistret for 1726 og følgende år står Las Nissen udtrykkeligt anført som fæster af begge halvgårde. Det var altså Las Nissen, som omkring 1725 har samlet de to adskilte halvgårde til en helgård, sådan som den siden fortsatte med at være.

I Haderslev amtsregnskab for 1746 findes et fæsterregister for året 1745, der oplyser: »Styding. Nis Christensen fæster Las Nissens hele gård, som han inn mense november 1745 med hans datter antog, efter at Las Nissen i februar måned dette år ved døden var afgangen. 2 rigsmark«.

Da adskillige nulevende har tilknytning til et eller flere af de ti led i slægtsfølgen på Skovgaard og dens forgænger i Styding by, hidsættes til slut en kort oversigt over samme:

Nis Lassen fæstede mod 2 rd. i indfæstning Nis Mortensens »fraløbne« halvgård i Styding 1684 og nævnes endnu som fæster af samme 1710.

Las Nissen, fæster af Nis Lassens halvgård fra ca. 1711—1712, af helgården fra 1725, død i februar 1745. Gift med Kirsten, der levede som aftægtskone hos svigersønnen Nis Christensen 21/10 1745.

Nis Christensen, født i Nørby, Hoptrup sogn, døbt i Hoptrup 12/12 1720, søn af gårdmand Christen Nissen og hustru Mette Nisdatter, overtog mod arv til svogeren Nis Lassen og aftægt til svigermoderen Kirsten Lassens gården i Styding ifl. kontrakt af 21/10 1745 og nævnes som fæster af samme november s.å., død i Styding 21/3 1796. Gift ca. 1745 med Anne Lasdatter, datter af Las Nissen og Kirsten, død ca. 1760.

Mathias Madsen, født i Styding ca. 29/9 1737, søn af gårdmand Mads Lauridsen og hustru Maren Hansdatter, overtog mod arv til svogeren Christian Nissen og aftægt til svigerfaderen Nis Christensen dennes halve gård i Styding ved overladelles- og aftægtskontrakt af 26/9 1769, død i Styding 25/2 1811. Gift 12/1 1769 i Styding (huskopulation) med Kirsten Nisdatter, født i Styding ca. 1747, datter af Nis Christensen og Anne Lasdatter, død i Styding 14/5 1795.

Mads Lassen (Mathiasen), født i Styding 27/5 1772, søn af Mathias Madsen og hustru Kirsten Nisdatter, fik ved købe-, salgs- og aftægtskontrakt af 18/2 1795 faderen Mathias Madsens hele kgl. fæstegård i Styding, Skovgaard kaldet Kirkeværg, død på Skovgaard 24/2 1844. Gift 1. gang 21/2 1795 i Hammelev med Ingeborg Nielsdatter, født i Hammelev 24/8 1767, datter af gårdmand Niels Hansen og hustru Cathrine Marie Nielsdatter, død på Skovgaard 11/4 1806. Gift 2. gang 1/11 1806 i Hammelev med Maren Hansdatter, født i Skovby, Vedsted sogn, 4/9 1779, datter af gårdmand Hans Rasmussen og hustru Anna Margrethe Iversdatter, død på Skovgaard 4/4 1878.

Hans Madsen Schov, født på Skovgaard 9/3 1808, søn af Mads Lassen (Mathiasen) og hustru Maren Hansdatter, fik Skovgaard ved købekontrakt af 1/2 1832 (lyst 28/5 1832) med faderen, død på Skovgaard 22/9 1887. Gift 7/7 1832 i Hammelev med Mette Kirstine Nissen, født i Hammelev 3/8 1808, datter af gårdmand Nis Nissen og hustru Lucia Maria Ravn, død på Skovgaard 4/4 1878.

Nis Hansen Schov, født på Skovgaard 23/3 1837, søn af Hans Madsen Schov og hustru Mette Kirstine Nissen, tiltrådte Skovgaard 1/5 1870, ejer af samme ifl. overladelles- og aftægtskontrakt af 2/9 og 12/9 1870 (protokollet 12/9 1870), død på Skovgaard 25/10 1920. Gift 8/7 1870 i Hammelev med Mette Sophie Schultz, født i Brabæk, Aller sogn, 7/5 1841, datter af gårdmand Jesper Schultz og hustru Else Kathrine Lindberg, død på Skovgaard 23/3 1874.

Hans Skov (Skau), født på Skovgaard 1/6 1871, søn af Nis Hansen Schov og hustru Mette Sophie Schultz, ejer af Skovgaard ifl. skøde af 20/3 1903 (tgl. 21/3 1903), ridder af Dannebrog

26/9 1936, død på Skovgaard 9/11 1952. Gift 10/9 1897 i Hammelev med Marianne Nielsen, født i Stege Provstegaard 30/7 1870, datter af forpagter Niels Peder Jensen og hustru Bodil Kirstine Hansen, død på Skovgaard 14/4 1946.

Jens Sophus Skau, født på Skovgaard 5/5 1899, søn af Hans Skov (Skau) og hustru Marianne Nielsen, ejer af Skovgaard ifl. tgl. skøde af 25/3 1953, ridder af Dannebrog 20/6 1952. Gift 26/6 1935 i Rødning frimenighedskirke med Anne Marie Kloppenborg Skrumsager, født i Københoved, Skrave sogn, 29/7 1904, datter af gårdejer og møller, senere land-

dagsmand (1908—1918) og landstingsmand (1920—1930) Hans Diderik Kloppenborg Skrumsager og hustru Anna Kristine Nielsen, død på Skodborg hvilehjem 24/4 1973.

Hans Kloppenborg Skau, født i Gram 6/3 1936, søn af Jens Sophus Skau og hustru Anne Marie Kloppenborg Skrumsager, ejer af Skovgaard ifl. skøde af 1/3 1960 (lyst 19/9 1960). Gift 28/4 1961 i Asmild klosterkirke med Elisabeth Marie Heick, født i Toftlund by, Toftlund sogn, 8/6 1938, datter af konsulent Frederik Heick og hustru Ingeborg Detlefsen.

Velkommen til nye medlemmer

Gårdejer Lars Andersen,
„Grønninggård“,
Hellestedvej 6, Arnøje,
4660 St. Hedinge

Gårdejer Carsten Grønbech
Jørgensen, Krusegaard,
Knarregårdsvej 15,
3790 Hasle

Gårdejer Rasmus Jacobsen,
Østermølle,
Bjerrndrupvej 24, Klipleve,
6200 Åbenrå

Gårdejer Fredrik Hollænder,
„Petersminde“,
Lysholtvej 21, Ødsted,
7100 Vejle

Gårdejere Musse og Peter
Fenn Hansen,
Fennevej 16, Bovrup,
6200 Åbenrå

Gårdejer Jørgen Rasmussen,
„Asbjerggaard“,
Falkenstenvej 11, Gerlev,
4200 Slagelse

Gårdejer Poul Anker Jensen,
Højerholt, Understedvej 50,
Understed, 9900 Frederikshavn

Gårdejer Hans Jørgen Mortensen,
„Hyllegaard“,
Strøvej 68, Strø,
3320 Skævinge

Gårdejer Jens Baunegård Jensen,
Brandeleve, Holmevej 40,
4731 Brandeleve

Gårdejer Jørgen H. Hansen,
„Lykpold“,
Potterhusvej 7
Klipleve, 6200 Åbenrå

Gårdejer Svend Johansen
Søndermark
Sønderborgvej 292,
6200 Åbenrå

Gårdejer Svend Aage Kofoed
Pedersen, „Pilegaard“,
Paradisbakkevej 6,
3790 Svaneke

Gårdejer Mogens Hansen
„Lundsgaard“,
Gåbensvej 241, Bruntofte,
4800 Nykøbing F.

Skaf foreningen nye medlemmer

Undertegnede foreslår, at følgende får tilsendt materiale om
Dansk Slægtsgaardsforening og opfordres til at indmelde sig i foreningen

_____

Titel

_____

Titel

_____

Navn

_____

Navn

_____

Postadresse

_____

Postadresse

_____

den

_____

19

_____

Underskrift

Ønsker man ikke at klippe i bladet, kan forslag indsendes på alm. postkort

Landbrugslån til ethvert formål.

Har De brug for lån til tilbygning, sammenlægning, grundforbedring, køb af nye maskiner, udvidelse af besætning, ejerskifte eller andet, kan De roligt henvende Dem til Forenede Kreditforeninger. Vi yder

lån overalt på øerne på op til 50% af ejendommens værdi med løbetider på 10, 20 og 30 år. Lad en af vore landbrugs-kyndige folk kigge på Deres ejendom, så får De den rigtige belåning - hurtigt, smidigt og effektivt.

FORENEDE KREDITFORENINGER

Otto Mønsteds Plads 11 · Postbox 333 1503 København V · Tlf. (01) 15 34 34
Mageløs 2 · Postbox 343 5100 Odense · Tlf. (09) 11 77 77

Fotokopiering!

Manuskripter, originaldokumenter, attester, matrikelkort etc. fotokopieres.

Sørrelse 21×30 cm: 1,50 kr. pr. kopi
Størrelse 22×36 cm: 1,75 kr. pr. kopi

Slægtsgaardsarkivet

Adresse: H. C. Andersens Boulevard 4 (2. sal tv.)
1553 København V, tlf. (01) 11 67 20

Rabat ved større bestillinger

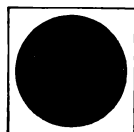
Slægtsgaardsforeningens mærkat

som er trykt i fire farver, kan nu købes for 10 kr pr. bundt a 100 stk. + porto, eller pr. pk. med 250 stk. for 20 kr. + porto ved henvendelse til

Foreningens kontor,
Cæsehaven 56, 2840 Holte

**SPAREKASSEN
SYDJYLLAND**

Vi skaffer penge til gårde.

København: Jarmers Plads 2,
1590 København V Tlf. (01) 12 53 00

Århus: Aboulevarden 69,
8100 Århus C. Tlf. (06) 12 53 00

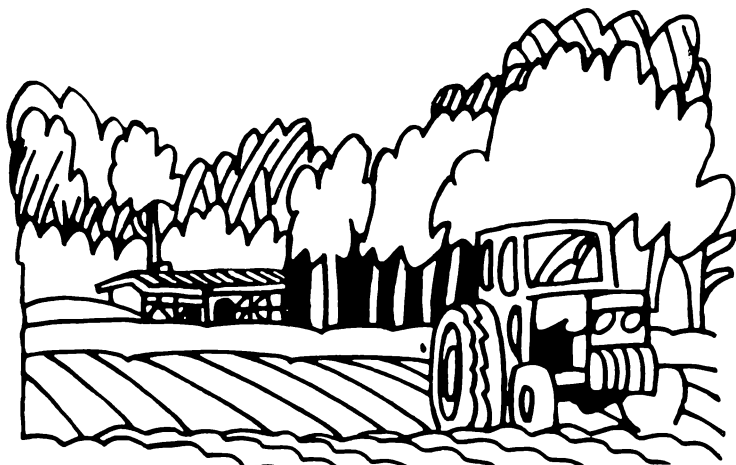
Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00

Afd.kontor i Aalborg: Algade 38,
9100 Aalborg. Tlf. (08) 12 53 00

Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16,
5000 Odense. Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

**De kan regne
med os**

ANDELSBANKEN